

м. Вінниця, Україна

ПРОБЛЕМИ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ У ПЕДАГОГІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТАХ

Постановка проблеми. Нова соціально-економічна політична реальність в українському суспільстві, інтеграція держави в Європейський простір передбачає реформування вищої освіти, котра має сприяти підготовці майбутнього фахівця до успішної реалізації особистісного зростання. Нині педагогічною наукою ведеться пошук нових моделей організації навчального процесу в закладах освіти, здатних утвердити якісно нові взаємини між суб'єктами навчання, спрямовані на гуманізацію навчання та активізацію навчально-пізнавальної діяльності учнів, студентів, котра забезпечить інтенсивне оволодіння комплексом знань, умінь і навичок, а також гармонійний розвиток особистості.

Основним напрямом модернізації вищої педагогічної школи України на сучасному етапі визнано особистісно орієнтовану спрямованість усієї системи її роботи, за якої навчальний предмет, засвоювана студентами інформація є засобами формування їхніх професійних рис. За нової парадигми освіти саме особистісно орієнтовані освітні технології здатні забезпечити розвиток, саморозвиток та самовдосконалення того, хто навчається, вільну реалізацію його природних задатків. Суттєвою ознакою сучасної педагогічної освіти є наголос на толерантному ставленні до особистості, що, власне, і є важливим складником інтерактивних технологій, завдяки яким підвищується активність учасників навчального процесу.

Аналіз попередніх досліджень. Зрозумілий інтерес науковців до питання про впровадження та ефективність традиційних та нових технологій в системі організації навчання студентів у вищих навчальних закладах. Різноманітні дидактичні проблеми інновацій навчання знайшли відображення в працях педагогів-учених і практиків: В.І. Бондаря, С.У.

Гончаренка, Р.С. Гуревича, І.М.Дичківської, Д.Г.Левітеса, М.В.Кларіна, О.М.Пехоти, С.О.Сисоєвої, Р.С.Сафіна, Г.К.Селевка, А.В.Фурмана. Вони досліджують і впроваджують нові, максимально ефективні технології навчання, результатом яких формується високо адаптована, активна, творча особистість.

Мета публікації полягає у розкритті специфіки інтерактивного навчання у вищій школі, висвітленні особливостей його впровадження на заняттях гуманітарного циклу.

Виклад основного матеріалу. Основу та зміст інноваційних освітніх процесів становить інноваційна діяльність, сутність котрої полягає в оновленні педагогічного процесу, внесенні новоутворень у традиційну систему. Прагнення постійно оптимізувати навчально-виховний процес зумовило появу нових і вдосконалення використовуваних раніше педагогічних технологій. Нині в педагогічний лексикон міцно ввійшло поняття педагогічної технології. Є різні погляди на розкриття цього поняття.

- Технологія – це сукупність прийомів, що застосовуються в якій-небудь справі, майстерності, мистецтві (тлумачний словник) [1].
- Педагогічна технологія – сукупність засобів і методів відтворення теоретично обґрунтованих процесів навчання та виховання, що дозволяють успішно реалізовувати завдання освіти (В.Безпалько) [2].
- Педагогічна технологія – сукупність психолого-педагогічних настанов, що визначають спеціальний набір та компоновку форм, методів, засобів, прийомів навчання, засобів виховання; вона є організаційно-методичним інструментарієм педагогічного процесу (Б.Лихачов) [2].
- Педагогічна технологія – це модель спільної педагогічної діяльності, продумана в усіх деталях з проектування, організації та проведення навчального процесу з безумовним забезпеченням комфортних умов для студента та викладача (В.Монахов) [2].

- Педагогічна технологія – системна сукупність та порядок функціонування всіх особистісних, інструментальних та методологічних засобів, що використовуються для досягнення освітньої мети (М.Кларін) [2].
- Педагогічна технологія – це системний метод створення, застосування, визначення всього процесу викладання та засвоєння знань з використанням комп'ютера та людських ресурсів, завданням якого є оптимізація форм освіти (ЮНЕСКО) [2].

Найбільш результативними є технології, спрямовані на створення суб'єктно-суб'єктних стосунків між викладачем і студентами, залучення їх до активної комунікативної взаємодії, встановлення атмосфери взаємоповаги, довіри та відповідальності. Технології, котрі надають навчальному процесу діалогічного характеру, відносяться до класу інтерактивних [3].

Як свідчать наукові дослідження, інтерактивними прийнято називати засоби, що забезпечують безперервну діалогову взаємодію суб'єктів освітнього процесу. "**Інтерактивне навчання** (від англ. inter – взаємний, act – діяти), за визначенням О.Пироженко, це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, що має за мету створення комфортних умов навчання, за яких кожний учень відчуває свою успішність та інтелектуальну спроможність" [4,с.9]. Інтерактивна діяльність ґрунтується на активній комунікації учасників освітнього процесу. "Сутність інтерактивного навчання, – стверджують Н. Побірченко та Г. Коберник, – полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учнів; учитель і учень є рівноправними суб'єктами навчання" [5,с.8]. Інтерактивність освіти сприяє формуванню як предметних умінь і навичок, так і загально навчальних, виробленню життєвих цінностей, створенню атмосфери співробітництва, взаємодії, розвитку комунікативних якостей особистості. Така технологія, як стверджують дослідники, передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне розв'язання проблем на основі аналізу відповідної навчальної ситуації і виключає домінування одного учасника навчального процесу над іншим,

однієї думки над іншою. Тому під час такого навчання учні та студенти вчаться демократично спілкуватися з іншими людьми, критично й творчо мислити, приймати обґрунтовані рішення. В цих випадках до роботи залучаються всі учасники процесу, які працюють у групах в облаштованому класі за підготовленим заздалегідь викладачем матеріалом, із дотриманням процедури й регламенту, в атмосфері довіри. Інтерактивне навчання змінює звичні ілюструючі форми на діалогічні, що ґрунтуються на взаємодії та взаєморозумінні. Враховуючи вищесказане, можна відзначити такі методичні особливості організації інтерактивного навчання: застосування проблемних ситуацій та формулювань, відповідна організація навчального простору, що сприяє діалогу, мотиваційне забезпечення спільної діяльності, дотримання правил навчального співробітництва, використання комунікативних методів і прийомів, оптимізація системи оцінювання процесу та результатів спільної діяльності, розвиток навичок самоаналізу і самоконтролю індивідуальної та групової діяльності.

Інтерактивне навчання – це навчання, побудоване на основі спілкування та взаємодії, що реалізуються і в технологіях, і в методах, і в організаційних формах. Використання досить нового терміну “інтерактивний” у методичній літературі нині не є усталеним. Зустрічаємо формулювання й трактування такі, як “інтерактивне навчання”, “інтерактивна технологія”, “сукупність технологій”, “інтерактивні форми” та ін. Але головне, що мова тут іде саме про процес спілкування, в якому відбувається обмін інформацією, вміннями, досвідом між студентами та викладачем або студентом і студентом. За О.І. Пометун, суть інтерактивного навчання полягає в тому, що “навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учнів, студентів. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання в співпраці), де студент і викладач є рівноправними суб’єктами навчання, розуміють, що вони роблять, рефлексують з приводу того, що вони знають, уміють і здійснюють” [6,с.262].

У сучасному розумінні для інтерактивного навчання характерні такі риси:

- двобічний характер;
- спільна діяльність викладача та студентів;
- керівництво процесу викладачем;
- спеціальна організація та різноманітність форм;
- цілісність та єдність;
- мотивація та зв'язок з реальним життям;

Головною метою інтерактивного навчання є підготовка особистості до реального життя, формування громадянської позиції, перехід від особистості студента, що самоідентифікується, до особистості, яка самореалізується. Інтерактивні технології стимулюють потребу студента в реалізації свого потенціалу. Використання інтерактивного навчання дозволяє значно збільшити відсоток засвоєння інформації; навчання орієнтоване, на відміну від традиційного, не тільки на засвоєння знань, а й на розуміння, застосування, аналіз, синтез, оцінювання.

Всі технології інтерактивного навчання потребують напруженої розумової роботи студента та його власної активної участі в здобутті знань. Активність студента, в свою чергу, призводить до глибокого засвоєння знань та вмінь їх використовувати на практиці.

Опишемо деякі види інтерактивної діяльності, що можуть бути використані під час занять гуманітарного циклу.

Різнноманітні форми навчального спілкування на семінарському занятті можуть бути поділені на декілька груп: індивідуально-колективне спілкування, спілкування в парах; спілкування в малих групах [3].

Індивідуально-колективна робота передбачає, з іншого боку, що від кожного студента очікують почути його особисту точку зору, а з другого боку, - слухачем виступає вся аудиторія та всі присутні висловлюються по черзі. Ця форма організації навчального спілкування є дуже доречною, коли викладач розпочинає низку практичних занять, представляє у загальних рисах зміст

наступної роботи, знайомить студентів зі своєю методичною позицією та вимогами, започатковує обговорення головних правил спільної діяльності та поведінки. До чисел таких правил можна віднести, наприклад, наступні: кожний має право слова, проте не слід заважати говорити іншому; за допомогою можна звертатись завжди та до будь-якого джерела; “відмінна” оцінка за відповідь означає, що вона має бути чимось відмінна від матеріалів лекції, містити власний творчий доробок студента.

Іншим прийомом під час практичних та семінарських занять є **інтелектуальний штурм** – генерування понять, викликаних асоціативними зв'язками з даною темою, почуття невпевненості студента в собі, яке гальмує комунікативну активність. Така стратегія поведінки виявляється досить мотивуючою, оскільки цікаві та незвичні асоціації, наведені одними студентами, заохочують до участі інших, що в цілому надає діяльності творчого характеру.

Раунд – одна із самих простих форм залучення кожного учасника семінару до колективного обміну думками в процесі поточної роботи над темою, коли всі студенти по чергово висловлюються протягом обмеженого часу (1-2 хвилини) з приводу запропонованої проблеми чи поставленого питання. Питання чи проблеми, що виносяться на раунд можуть бути попередньо запропонованим для домашнього розгляду, або виникати безпосередньо на занятті.

Нового звучання можна надати **студентським запитанням**. Для цього слід пустити по колу листок паперу, запропонувавши кожному студенту записати на ньому одне запитання з теми заняття, відповідь на яке цікавить його найбільше чи викликає найбільші труднощі. Після невеликого узагальнення всього списку з метою уникнення повторів, запитання виносяться на дошку. Потім робота може розвиватися в двох напрямках: кожний бажаючий відповідає одразу на запитання, в якому він орієнтується найкраще; студенти довільно обирають по одному запитанню та протягом

короткого часу готують на нього відповідь, з якою ознайомлять усю групу. Можна також поєднати обидва напрями.

На заключному етапі заняття чи теми доречно здійснити **самооцінювання**. Воно передбачає, що кожний учасник семінару, в тому числі викладач, називає та коментує одну, на його думку, позитивну й одну негативну сторону заняття, що закінчується. За такої форми зворотного зв'язку викладач одержує чудове підґрунтя для вдосконалення організації навчального процесу, а студенти вчаться формулювати критерії оцінювання та порівнюють власні оцінки з враженням своїх колег.

Форми педагогічного спілкування, котрі об'єднуються в групи парної роботи, також мають декілька варіантів. Є, наприклад, **відкриті пари**, котрі утворюються довільно та ведуть між собою діалог з приводу певної проблеми, який відбувається перед усією групою. Співрозмовники можуть дотримуватись як однієї точки зору, так і різних або протилежних. Слухацькій аудиторії пропонується оцінити аргументи учасників диспуту. Корисно буде надати такому діалогові форми рольової гри, в котрій її учасники висловлюватимуть точки зору, визначені рамками ролі.

У **закритих (фіксованих) парах** студенти обговорюють поставлені проблеми з постійним партнером, як правило, сусідом по столу, не виносячи деталей обговорення на суд аудиторії. Якщо метою роботи у відкритих парах є демонстрація самого процесу вирішення проблеми, то спілкування у фіксованих парах спрямоване на досягнення певного результату, спільної думки, котра потім повідомляється іншим.

Спілкування у **гнучких парах** відбувається за умови постійної зміни співбесідника, що викликається різними цілями: пошуку серед учасників семінару односторонців з певного питання, з'ясування експертних оцінок, підсумовування результатів виконання завдання, широкого опитування з наступним заповненням таблиці, діаграми тощо.

Характерною особливістю наведених вище форм парної роботи є послаблення психологічного напруження, пов'язаного з одноосібним

прийняттям рішення, завдяки тій обставині, що обмін думками відбувається в діалогічній формі, переважно з обмеженою кількістю партнерів, або у вигляді гри, коли обидва учасники спілкування знаходяться в однаковому становищі чи виконують функції, котрі визначені рамками ролі.

Психологічний тиск відповідальності за правильне розв'язання проблеми значно знижується в процесі організації спільної роботи студентів у малих групах. Складні багатоопераційні проблеми, котрі вимагають чималого часу для обміркування та розподілу функцій між взаємодіючими (з наступним об'єднанням зусиль), можуть розв'язуватися в умовах **проблемних груп**. Ці групи нараховують 4-6 осіб, які мають справу з однією й тією самою проблемою одночасно протягом певного часового проміжку. Задача кожної групи – знайти свій розв'язок проблеми і повідомити його решті студентів. Викладач мусить тримати в полі зору всі групи, надаючи конкретну допомогу чи здійснюючи загальний моніторинг. У процесі такої роботи студенти, по-перше, багато чого навчаються один в одного, а по-друге, збагачують свій досвід альтернативними варіантами виконання одержаного завдання.

Мінігрупи – невеличкі групи по 2-3 особи – мають таку назву не тільки через обмежену кількість учасників, а й завдяки часові, відведеному на обговорення. Вони утворюються для розв'язання протягом 1-2 хвилин нескладних завдань, пов'язаних зі швидким знаходженням з опорою на текст, схему, графік чи інше джерело інформації відповідей на поставлені запитання, формулюванням певного висновку, виконанням короткого тесту тощо.

Групи за інтересами організуються відповідно до кількості наявних точок зору на запропоновану проблему. Кількість учасників у кожній групі може бути різною. Вона залежить від кількості прихильників тієї чи іншої гіпотези. Викладач попередньо знайомить усіх присутніх з різними підходами до проблеми чи різними способами її розв'язання і пропонує їм визначитися в своїх уподобаннях і розбитися на відповідні групи з метою

розробити аргументацію на користь свого підходу та захистити відповідну гіпотезу. Є рація запропонувати групам викласти свої аргументи письмово й розмістити їх в аудиторії на спеціальній дошці для широкого ознайомлення. Така робота є безперечно корисною для формування вмінь аргументувати свою точку зору, порівнювати різні позиції, об'єктивно оцінювати свої помилки й уникати їх.

Інколи індивідуальна робота, спілкування в парах і малих групах може поєднуватися в контексті однієї форми – **піраміди**, яка є багаторівневою формою організації взаємодії на семінарі. Розпочинається вона з виконання спільного для всієї групи завдання індивідуально (5 хвилин). На другому етапі студенти об'єднуються в пари, порівнюють свої записи, з'ясовують спірні питання, розробляють спільний варіант. Третій етап передбачає утворення груп по 4-8 осіб у кожній, перед якими ставиться вже інше, більш складне завдання. При кінцевому результаті один представник від кожної групи одержує необхідний час для демонстрації результатів колективної роботи на пленарному засіданні (вони також можуть бути подані письмово на дошці). При такому поетапному підході до складної проблеми кожний наступний етап збагачується аргументацією від попереднього, значно полегшується її розв'язок у цілому.

Висновки. Аналіз результатів застосування інтерактивних технологій навчання показує, що використання останніх значно підвищується якість знань студентів, їхнє мотивоване відношення до процесу навчання, підвищує активна позиція молоді в здобутті знань.

Таким чином, сучасні умови вимагають поряд з традиційними формами навчання застосовувати і нетрадиційні, інноваційні технології, котрі взаємодоповнюють одна одну. Саме використання інтерактивних технологій створює оптимальні умови для розвитку індивідуальності та неповторності кожного студента, розвитку здібностей до навчання як власного самостійного надбання.

Література:

1. Ігнатенко М. Сучасні освітні технології // Математика в шк., - 2003. - №4.
2. Педагогические технологии / Под. Общей ред. В.С. Кукушкина. – Ростов н/Д., 2002.
3. Інтерактивні технології як засіб демократизації навчального процесу у ВНЗ [Електронний ресурс] / О.Є. Мисечко // Вісник Житомир. держ. ун-ту ім. І.Франка. – 2003. №11. – С.71-73.
4. Пометун О.І., Пирожено Л. Сучасний урок: Інтерактивні технології навчання: Наук. – метод. посібник. –К., 2004.- 192с.
5. Побірченко Н., Коберник Г. Інтерактивне навчання в системі нових освітніх технологій // Початкова школа.-2004. № 10. - С.8-10.
6. Настільна книга педагога. Посібник для тих, хто хоче бути вчителем майстром / Упор.: Андрєєва В.М., Григораш В.В. – Х.: Вид. група “ Основа”, 2006.-352с.

В статті показана необхідність використання інноваційних технологій в підготовці майбутніх вчителів; розглянуті напрями використання інтерактивних технологій в сучасній професійній освіті.

The purpose of this article is basis expedience of application of integrative approach to technologies of studies in trade education. It is shown that through a didactics constituent it is possible to carry out integration of technologies of study.